

lépést teszünk Izraelnek a régióba való integrálása felé.

Végezetül, nem tudom, feloldhatók-e belső paradoxonjaink. Azt sem, hogy egyáltalán fel kellene-e oldanunk őket. Minden lépés, amely olyan definíciót fogad el Izrael vonatkozásában, amely kizárja a másikat, a lakosság jelentős szegmenseit idegeníti el a nemzeti ethosztól, és erőszakot tesz azon a finom egyensúlyon, amely az egymással konfliktusban álló identitásainkat és vágyainkat igazgatja.

Jó esetben Izraelt energiával tölti el ez a paradoxon. Izraelt kísérleti területnek tekintem a világ legakutabb dilemmáinak – vallás és modernitás, Kelet és Nyugat, etnicitás és demokrácia, biztonság és morál közötti harcnak – a menedzselésére. Ezek fontos kihívások egy régi nép számára, amely bevándorolta a világot és magába szívta a sokféleséget - és mindezzel hazavitte a világot.

Valójában a paradoxonjaink közötti egyensúly folyamatosan eltolódik. Kevés ennyire képlékeny társadalom létezik, kevés hajlamos ilyen alapvető változásokra ennyire rövid idő alatt, mint Izrael.

Az itt eltöltött közel négy évtizedem során legalább három különféle Izraelben éltem. Ott volt az 1980-as évek gazdaságilag gyengélkedő Izraele a 300%-os inflációval, a meg nem nyert libanoni háborúval és a nemzetközi közösségtől való fokozódó elszigetelődéssel. Aztán ott volt az 1990-es évek eleji virágzó Izrael az oslói folyamattal, a high-tech start-up korszak elindulásával, az egykori Szovjetunióból érkező tömeges bevándorlással, az egyre inkább befogadó nemzetközi közösséggel. Ezt követte a 2000-es év, a békefolyamat összeomlása, Izrael egyik háborúból a másikba sodródása, a civil lakosság elleni öngyilkos terrortámadások, a bombák és rakéták Izraele, az egyik napról a másikra élő, éberem alvó lakosságé, amelynek egy percre sem lankadhatott a figyelme.

Ez az Izrael tart közel két évtizede. De ha a múltból következtetéseket lehet levonni, az izraeli történet egy újabb drasztikus eltolódása előtt állunk. Azt remélem, szomszéd, hogy a következő forduló során a mi két társadalmunk újból találkozik, de most a kölcsönös tisztelet alapján.

Kőbányai János

*Gyűlölet és Messiás-várás**

1992. július 9.

„Területek, települések, telepesek” – ezek a leggyakrabban előforduló szavak, fogalmak az izraeli politikában. Alkuk és zsarolások tárgya. S persze meghatározásoké. Maga Rabin is tág értelmezési lehetőségű „politikai” és „biztonsági” kategóriákra osztja őket. De például míg az építés alatt álló házak számát a MEREK szakértője 16–17 ezerre teszi, addig a kormányzat csak ezer ilyenről tud. (Ez azért lényeges, mert a baloldali párt ezeket szeretné azonnal befagyasztani. Ellenlábasa, a Comet pedig azt szeretné, ha ezek befejezését kicsikarhatná Rabin-tól. Ekkor nem sok változna az előző kormányhoz képest, mert míg azt a 16–17 ezer lakást vagy házat befejezik, eltelik egy parlamenti kádencia.) Bizonyára az „építés alatt állás” fogalma is megér egy filológiai, filozófiai vitát, értelmezést.

A „területek” persze konkrét földrajzi fogalmat is takarnak, a „telepesek” pedig hús-vér embereket. Noha olyan távolságtartással tudósítanak onnan –

kátavénu méstahim moszér: tudósítónk a területekről jelenti (innen a magyar „mószerni” ige) – mintha valami távoli földtekén történnének az ottani – többnyire véres – események. (Késelés, erdőgyújtogatás, Molotov-koktél, kődobálás és más apróságok.)

Hebron az *intifáda* kiinduló tűzfészke, legmérgebb központja 34 kilométerre fekszik Jeruzsálemtől. Körülbelül háromnegyed óra út autóbusszal a kacskaringós, veszélyes kanyarjaiban repülő kövek ellen hálókkaal fölszerelt úton. Ha arab társastaxival utazunk – itt érezhetjük magunkat a legnagyobb biztonságban, ha le vesszük a nyakunkból a Dávid-csillagos láncot, és angolul folytatott beszélgetésünkbe egyetlen héber kötőszót sem keverünk (ez két év magolás után nem is olyan könnyű) –, akkor minden integetőnek vagy hazaérkezőnek leáll a sófőr. Ha pedig a piros izraeli busszal megyünk – ablakain megannyi pókháló alakú repedés jelzi különleges útirányát –, akkor az arab településeket körülvevő, szögesdrót kerítéssel körbegöngyölt,

örbódéval ellátott, elektromos irányítású kapujú települések mindegyikébe befordul az övén pisztolytáskát viselő pilóta. Kirját Atában – a festői szépségű, Hebron nyakába épült 15 ezer fős városkában – vagy hat-hét megállót is bóklászik utasokért. A „települések népe” mindent a zöld vonalon túlról kap: élelmiszert, iparcikket, munkahelyet. Csak vallásos intézmények többnyire jesivák – működnek errefelé, mintha elfogadható okot keresnének makacs ittlétükre: s a Szent Könyv történeteinek kerestül kapaszkodnak a vidék ösztövére, sziklás, kövecses talajába.

A bibliai történet szerint persze a béke és a testvérhűség olvasata kellene hogy legyen Hebron; hiszen itt fekszik, a *Makpela-barlangban*, Ábrahám két utódja, Jákov (aki később az Izrael, azaz az Istennek küzdő nevet kapta) és Ismael, az arab nép ősatya a Heródes kori alapokra épült, várszerű mecsetben, ahol egyaránt imádkoznak muzulmán és zsidó hívők, de a város és vidéke – apokaliptikus látomás megvalósulásaképp – épp az ellenkezőjét mutatja.

Két éve jártam itt, amikor Steve Reichel, a nálunk is népszerű amerikai zsidó zeneszerzővel készítettem interjút. Reich a *Makpela-barlangról* szóló operájához gyűjtött itt anyagot és élményeket, mint az emberiség problémáinak eredőjéről. Arab taxival érkeztem, s mire meghallgattam a mikrofonjaival hókuszpókuszoló Reich lelkesült magyarázatait, ellenségessé sötétült a város. Néhány, körülöttem koppanó kavicsból kísérvé a város szívében idegen pontként álló Béit Hadasszához lavíroztam, ahol rájuk vigyázó katonáktól, szögesdrót henge-rektől és izzó gyűlölettel körülvéve tizenkét zsidó család él, itt számíthattam egy izraeli autóbusszra. A rövid távot Jeruzsálemig három-négy óra alatt tettük meg, miközben néhány centiméterre az arcomtól egy szikladarab fúródott a busz speciális golyóálló üvegébe, átéltem pisztolylövedéket, kőzáport, s közvetlenül láttam, ahogy a feldühödött telepések törnek-zúznak egy néptelen arab falucska főterén.

Most Yossi Halevi kollégámmal, a *Jerusalem Report* (a jobboldalivá lett, illetve vásárolt *Jerusalem Post*-ból kivált „liberális újságírók alapította” hetilap) munkatársával jövök ide, hogy riportot készítsünk arról, mit szólnak a választások eredményéhez a telepések? Hogyan látják sorsukat az alapvető választások tükrében, amelyek Achilles-pontja épp az ő létük. Útközben Yossi elmeséli, hogy New Yorkban Kahana, a szélsőséges fajgyűlölő, a zsidó erő elvét hirdető rabbi híve volt, leginkább azoknak a történeteknek a hatására, amelyeket kisvárdai származású apjától hallott a nyilasok kegyetlen-

kedéseiről. Hogyan fejlődött erről a kiindulópont-ról baloldali újságíróvá? – erről ír éppen könyvet. Riportalanyunkat is New Yorkból ismeri, egy MEREC-aktivista barátnőjének „bolond” nővérét, aki már tíz éve él itt a kölcsönös gyűlöletbe pácolva. „Cserében” az interjúalanyért vállalom, hogy megfotózom a képanyagot a „storyjához”.

A New York-i barátnő nővére a Béit Hadasszában lakik, az egykori hebroni főrabbi boltíves házában. Ugyanis e helyen 1929-ben az arabok véres pogromot rendeztek, sok halálos áldozattal, s elkergették az évszázadok óta itt élő háromszáz fős zsidó közösséget. E pogrom ténye és emléke adott ürügyet, hogy ma a színarab lakosságú város közepén tanyát verjenek.

Mióta nem jártam itt, új házakat emeltek, szorosan beékelve az arab piacba. A város egy másik pontján is megkapaszkodtak a telepések; épp ide tartozott az a férfi, akit egy hete megkéseltek (a sérülés nem volt halálos), s ezért most is kijárási tilalom van.

A hőségben és ellenszenvben izzó város teljesen üres, minden üzlet zárva, az utcák néptelenek, csak katonai dzsipek cirkálnak, és nagy ritkán néhány kék rendszámú arab autó, amelyeket lépten-nyomon ellenőriz a százfelé fölállított ellenőrző pontok hálója. A Béit Hadassza előtt katonai őrs vigyáz, s miután átkutattak, s igazoltuk, hogy várnak bennünket, engednek csak a település szűk-nyomott teréibe.

Az egyébként csinos, farmert és főkötőt viselő Szará, miközben legkisebb gyermekét (nyolc van belőlük) babusgatja és tisztába teszi, mesél. Ahogy belemelegszik – a brooklyni angolt sűrűn keveri a héberrel; különösen, ha itt aktuálisává vált szavakat használ, például *gvul* = határ, *hajalim* = katonák, *memselet* = kormány –, habossá válik a szája széle.

– Még nincs lefutva minden. Bízom benne, hogy Rabin nem tudja a kormányát úgy összehozni, hogy bennünket feladjanak. Ott van Rafal, ő nem engedi. Sőt neki még radikálisabbak a nézetei, mint Gandié (a transfer eszméjén álló Moledet Párt vezetője). Egyébként rájuk szavaztam, mint legtöbben innen a telepések.

Nem hagyhatnak a sorsunkra bennünket!

Az intifáda kitörése előtt azért itt más volt az élet. Szeretni nem szerettek bennünket, de fogadták a köszönésünket, vásárolhattunk a boltjaikban. Sőt az is előfordult, hogy egy arab fiút a környékről kődobálásért börtönbe csuktak, s mivel a családja nem tudott írni-olvasni, hozzánk fordultak, hogy fogalmazzuk meg a kérvényeket, fölbebeszéléseket. S mi megírtuk. Hiszen emberek vagyunk. Ma észre sem vesznek. Ha köszönnének, másnap holtan találnák magukat.

Már sokan föltették a kérdést, miért vagyunk itt, miért ragaszkodunk ehhez a helyhez. Érzem ennek a helynek a különleges jelentőségét. Szentségét. Minden itt töltött percnél különleges tartalma van. Boldogsággal töltött el, ezt csak én érzem, s ezt nem vehetik el tőlem. Igaz, a gyerekeim születésüktől szögesdrótok között élnek. Tel-Avivban sem lenne több játszóterük. De itt micsoda szent hivatást töltenek be. Az ősatyák sírja mellett imádkozhatnak mindennap. S annak a zsidó közösségnek az első gyerekei lehetnek, amely több ezer év után visszajött. Biztos vagyok benne, hogy ezt majd megköszönik nekem.

Ha rajtam múlna, egyetlen fotóst sem engednék ide. Elkészítik a jó kis balhész képeiket a szegény arabok szenvedéseiről. A hősiesség küzdelmeikről. Ezért az egész világ védi, szereti őket. Ők aztán még inkább dobálnak, gyilkolnak bennünket. A fotósok az okai mindennek. A sajtó persze rossz. Az abszolút negatívum. Azt senki nem fotózza meg, hogy ők nem hagynak bennünket élni. Tőlük még ki sem mehetünk az utcára, mi, zsidók. Erec Jiszrael földjén.

A férjem – szintén New Yorkban született – a Kirját Árbá-i jesivában tanul. Mint sokan közülünk. Van, aki a Káh-nak dolgozik (a választásokból kizárt szélsőjobbaldali-fasiszta párt) vagy Jeruzsálemben tisztviselő. Én college-et végeztem az Államokban, utána rögtön alijáztam, azóta itt élek, és a gyerekeket nevelem.

– Az új kormány, ha megadja az autonómiát, azonnal kivonja csapatait Hebronból – mondja Yossi. – Abban a pillanatban, ahogy a katonák elmentek... – nem fejezi be a mondatot.

– Itt akarunk maradni! A legutolsó percig itt maradunk. Sokat beszélünk erről most a többiekkel. Itt úgy élünk, mint egy nagy család, a fenyegetettség, a bezártság összetart. Tel-Avivban a szomszédok sem ismerik egymást. Itt nem lehet egy új Jamit (a Sinai-félszigeten épített zsidó település, amelyet, az izraeli társadalomban oly mély traumát okozva, Begin fölládozott az Egyiptommal kötött béke oltárán).

– Ez azért más – vetem közbe. – Ők nem éltek az arabtenger közepén. El tudod képzelni, hogy itt az arabokkal békében, barátságban éljetelek?

– Nem. Ez lehetetlen. Ki nem állhatnak bennünket.

– Hát akkor?

– Élünk úgy, ahogy tudunk. Itt kell maradnunk. Míg nem jön el a Messiás.

– Ez pedig nem a mi életünkben fog eljönni, azt te is tudod. Közben szétrohad minden ebben a feneketlen gyűlöletben. Miféle Messiás tud itt békét hozni? Mennyi vérnek kell még elfolynia minden nap?

– Hát nem a Rabin-kormányra vártunk, az biztos. És nem valakire, aki evilágról való. Ha nem úgy, ahogy Jesájá képzelte, „amikor a bárány együtt legel majd a farkassal...”

A Béit Hadassza szűk terében gyerekek rajcsúroznak, csinálók róluk néhány fotót, fejkendős anyukáikról is, akik a drótsövény és a falak szorításában trécselnek. A nagy látószögű objektívval a kaput őrző géppisztolyos katonákat is belecsempeszem a kompozícióba.

„Ezt kapd le!” – irányít Yossi. A teljesen néptelen országúton fejkendős zsidó asszony, kezében kapedlis kisgyerekekkel sétál az ellenséges arab fal feliratok között az ősatyák sírja felé. „Ez jó lesz a storyhoz.”

Észreveszem, hogy egy szemközti utca mélyedéséből két, fehér fejkendős arab asszony bukkan elő. Az ő kezükben is kisgyerek. Fölkapcsolom a kétszáz milliméteres teleobjektívot. Megvárom, míg egy vonalba érnek. Katt: „Ez is megvan”. Megvan a jó riportkép. Mire eltennem a fényképezőgépet, egy dzsip stoppol le mellettünk.

– Nem lehet fotózni! – ugrik ki belőle egy fiatal tiszt.

– Az üres utcát fotózta – kel védelmemre Yossi. – Üres utca: ennyi.

– Kijárási tilalomban semmiféle fotót nem lehet csinálni. *Ani miçtaer*, nagyon sajnálom.

Nincs apelláta. A drága Ilford professzionális filmet ki kell vennem a gépből, és odaadnom neki.

– Csak hat kockát lőttem el, a többi harmincat használd egészséggel – szemtelenkedem. Ő fel se veszi, és eltűnik a dzsippel egy tetején sátorral, antennákkal és hadilobogókkal földízített erődítmény irányában, ahonnan ránk csapott.

Így a Messiás-váró és oly messiástalan városról nem maradt emlékem.

* Ezt az írást Yossy barátom és kollegám jellemzése okán bigyesztettem új könyve mutatványfejezete végére.